

Şangay İş Birliği Örgütü Üyesi Ülkeler İle Türkiye'nin Küresel Rekabet Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması

ÖZET

Mehmet MARANGOZ*

Güldezen DENİZCİ**

Günümüzde ülkeler, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda ekonomik olarak daha güçlü olmak için çalışmalar yapmaktadır. Küreselleşmenin artan etkisi ile ülkeler yerel ve uluslararası boyutta daha yoğun rekabet içerisine girmektedirler. Artan bu rekabet koşulları ve ülkelerin bekledikleri çeşitli faydalar ülkeleri bölgesel iş birliklerine itmektir. Bölgesel entegrasyonlar, ülkelerin rekabet düzeylerini artırmaları, refah seviyelerinin yükseltilmesi ve sürdürülebilir gelişme için son derece önemlidir. Şangay İş Birliği Örgütü çok kutuplu dünya düzeninde öne çıkan önemli bölgesel entegrasyonlardan biridir.

Bu çalışmada, Dünya Ekonomik Forumu'nun ülkelerin rekabet gücünü ölçmek üzere kullandığı "Küresel Rekabet Raporu 2015-2016" verileri kullanılmış, bu verilerin 2006-2016 yılları arasındaki gelişimi incelenmiş ve bu verilerle Şangay İş Birliği Örgütü üyesi ülkeler ile Türkiye'nin rekabet düzeyleri karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Karşılaştırmalı analiz sonuçları, çalışmaya konu ülkelerin karşılıklı olarak çeşitli fırsatlar barındırdıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Entegrasyonlar, Şangay İş Birliği Örgütü, Türkiye, Küresel Rekabet Raporu, Küresel Rekabetçilik Endeksi

JEL Sınıflandırma Kodları: F01, F13, F5

Comparison of Shanghai Cooperation Organization Member Countries and Turkey in Terms of Global Competitiveness

ABSTRACT

In today's world countries deal with becoming economically more powerful both nationally and internationally. Within accelerating impacts of globalisation, countries go in for intensive competition through national and international levels. Advancing conditions of competition and countries' various interests lead them to integrate and co-operate regionally. Regional integrations are crucial for countries in order to advance global competitiveness, increase prosperity and achieve sustainable development. Shanghai Cooperation Organisation is one of the leading regional integrations in today's multipolar world.

In this study, comparative analysis of Shanghai Cooperation Organisation Member Countries and Turkey's global competitiveness levels are displayed in detail. The basis of the analysis is "Global Competitiveness Report 2015-2016" and 2006-2016 period trend serviced by World Economic Forum. Outcomes of the comparative analysis indicate that studied countries embrace opportunities in terms of global competitiveness to each other.

Keywords: Regional Integrations, Shanghai Cooperation Organisation, Turkey, Global Competitiveness Report, Global Competitiveness Index

JEL Classification Codes:F01, F13, F53

*

Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, mehmetmarangoz@mu.edu.tr

**

İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, guldesen.uslu@gmail.com

1. Giriş

Küreselleşme ile üretim alanında yaşanan arz artışı ve genişleyen piyasalar, ülkeleri yeni pazarlar aramaya ve karlılığın maksimizasyonu için işbirlikleri yapmaya yönlendirmektedir. Teknolojik gelişmelerin dünya çapında yaygınlaşması, uluslararası ticaretin ve rekabetin artması, büyüme imkanlarını ve gelişme beklentilerini de beraberinde getirmektedir. Öte yandan ticari serbestleşmeler alanında atılan adımlar ve sermaye hareketleri teknolojik gelişmelerle birlikte üretim faktörlerinin dağıtılmasını ve sonuç olarak etkinlik ve verimliliğin artmasını sağlamaktadır. Günümüzde giderek artan küreselleşme ve etkileri benzer çıkarları olan ülkeleri birlikte hareket etmeye teşvik etmektedir. Bu çerçevede ülkeler, ekonomik, siyasal, askeri yakınlaşmalar içine girmekte ve bölgesel entegrasyonlar oluşturmaktadır.

Soğuk savaş sonrası süreçte Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'nin tek kutuplu düzenine karşı alternatif oluşumların başında Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) gelmektedir. ABD'nin küresel çevrede geldiği konum, Çin ve Rusya'yı birlikte hareket alanı oluşturmaya itmiştir. Başlangıçta sınır güvenliği konularını temel alan bu oluşum hızla ekonomik, askeri ve diplomatik ilişkilerin gelişmesini de beraberinde getirmiştir. Örgüte üye ülkelerin taşımakta olduğu ekonomik potansiyel ve jeopolitik önem, üye olmayan ülkelerin bu örgüte karşı ilgisini artırmaktadır. Özellikle, Türkiye için, sürdürülebilir gelişme ve rekabet gücü yaratmakta üye ülkeler ile geliştireceği ilişkiler son derece önem arz etmektedir.

Bölgesel entegrasyonların ekonomi üzerinde yarattığı etki, ülkelerin rekabet düzeylerinin gelişmesine çeşitli alanlarda katkı yaratmaktadır. Bu çerçevede, ŞİÖ üyesi ülkelerin ve Türkiye'nin rekabet düzeylerini detaylı olarak analiz ederek karşılaştırmak ve fırsatları tespit etmek yerinde olacaktır.

Ülkelerin rekabet düzeylerini tespit etme üzere çeşitli uluslararası kurumlarca çalışmalar yapılmaktadır. Bunların arasında en yaygın olarak kullanılan, Dünya Ekonomik Forumu (DEF) tarafından yıllık olarak hazırlanan "Küresel Rekabetçilik Raporu (KRR)" dur. Bu çalışmada ŞİÖ üyesi ülkeler ve Türkiye'yi karşılaştırmalı olarak değerlendirmek üzere "Küresel Rekabetçilik 2015-2016 Raporu" kullanılarak, ülkelerin rekabet düzeyleri, güçlü ve zayıf yönleri, temel gelişim alanları tespit edilmektedir. Ayrıca, karşılıklı etkileşimin barındırdığı fırsatlar ortaya konmaktadır.

2. Bölgesel Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü

Çok taraflı üretim, ticari ve mali ilişkilerin gelişmesi, küreselleşmeye hız kazandırdığı gibi, benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içerisinde olan ülkeleri, güçlerini birleştirici yoğun bölgesel ilişkiler içerisine itmekte ve bölgesel entegrasyonları ortaya çıkarmaktadır. ŞİÖ, bu bölgesel entegrasyonlardan biri olup çok kutuplu dünya düzenine etkisi açısından stratejik olarak önemli örgütlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya ekonomisi hızlı bir ticari serbestleşme süreci içine girmiştir. Serbestleşmenin dünya ekonomisindeki artan önemi ile birlikte, birçok ülke ticaret politikasını yeniden düzenlemiştir. Bazı ülkeler bu süreçte birlikte hareket etmeyi seçerek üçüncü ülkelere karşı bir avantaj yakalamayı amaçlamıştır. Böylece üyeler, karşılıklı olarak birbirlerine, piyasalarına giriş önceliği sağlarken, üye olmayan üçüncü ülkelere karşı, kendi ticari politikalarını uygulamaktadırlar. Bu durumda, rekabet avantajı yaratmak üzere entegrasyonlar zaruri hale gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın çeşitli bölgelerinde değişik amaçlarla ağırlıklı olarak ekonomik olmak üzere entegrasyonlar görülmeye başlanmıştır. Bu entegrasyonlar; Asya-Pasifik, Orta Doğu, Afrika, Avrupa ve Amerika kıtasındaki entegrasyonlar olarak gruplandırılabilir. Bölgesel entegrasyona dönük yakınlaşmalarda coğrafi yakınlık ön plana çıkmaktadır. Coğrafi yakınlığın ulaşım, taşıma ve sınır ticareti gibi avantajlarından ve bölgedeki gelişmişlik düzeyleri arasındaki farktan doğan avantajlardan daha kolay yararlanılmak istendiği görülmektedir. Ayrıca, ekonomik gelişmedeki benzerlik, üye sayısı, askeri ve siyasi ortaklıklar da bölgesel entegrasyonlarda önemli rol oynamaktadır (Karluk, 2003:50-53). Bu kapsamda ŞİÖ son zamanlarda Türkiye'nin de taraf olmasıyla tartışılan bir bölgesel entegrasyondur.

ŞİÖ, ilk aşamada Çin ile eski Sovyetler Birliği arasındaki sınır sorunlarının çözülmesi, bu çerçevede sınır bölgelerinde güven artırıcı önlemlerin alınması ve sınır bölgelerinin silahsızlandırılması amacıyla ortaya çıkmıştır. Söz konusu sorunların çözümüne yönelik olarak 26 Nisan 1996 tarihinde Çin'in Şangay şehrinde, Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından imzalanan anlaşma ile Şangay Beşlisi doğmuş, oluşumun beşinci yılında, 15 Haziran 2001'de Özbekistan'ın katılımıyla bu işbirliği ŞİÖ adını almıştır (Yener, 2013:71).

ŞİÖ, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında tek küresel güç haline gelen ABD'ye alternatif oluşumların en önemlisi olarak nitelendirilmektedir. Oluşumunda temel faktör sınır bölgelerinde oluşan belirsizliklerin ve anlaşmazlıkların çözümü için ortak bir yol arayışıdır. Ortak çıkarlar, üye ülkeler arasındaki işbirliğinin temelini oluşturmaktadır. Üye ülkeler; Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan'dır. Afganistan, Moğalistan, İran, Hindistan, Pakistan gözlemci ülke statüsündedir. Türkiye, Sri Lanka, Belarus ise diyalog ortağı konumundaki ülkelerdir.

ŞİÖ, sınır bölgelerinde güven artırıcı önlemlerin alınması ve sınır bölgelerinin silahsızlandırılması konularının da ötesinde, siyasi, diplomatik, ekonomik ve ticari konuları da içine alacak şekilde genişletilmiştir (Yener, 2013:73). ŞİÖ, bünyesinde zengin doğal kaynaklara, güçlü ekonomik potansiyele sahip ülkeleri barındırmaktadır. Bu durum, örgütü jeopolitik ve stratejik olarak son derece önemli bir konuma getirmektedir.

3. Bölgesel Entegrasyonların Ülkelerin Rekabet Düzeylerine Etkisi

Bir ülkenin rekabet gücü, o ülkenin ürettiği malların ister iç tüketim ister ihracat için olsun diğer ülkelerin mallarıyla kalite ve fiyat bakımından yarışabilecek düzeyde olmasını ifade etmektedir (Erkan, 1995:55). Rekabetçilik, genel itibariyle ülkelerin üretkenliğini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler kümesi olarak görülmektedir. Ülkelerin rekabetçilik düzeylerinin belirlenmesi, zayıf ve güçlü yanlarının tespit edilmesi ve politika yapıcılara yol gösterici olması itibariyle son derece kritik öneme sahiptir. Bu nedenledir ki, yüzyıllardır ekonomistler ülkelerin rekabet güçlerine ilişkin çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Adam Smith uzmanlaşma ve işbölümü üzerine odaklanmış; neo-klasik ekonomistler fiziksel sermayeyi ve altyapıyı vurgulamış; sonrasında eğitim, teknolojik gelişme, makroekonomik istikrar, iyi yönetim, kanunların uygulanabilmesi, şeffaf ve iyi işleyen kurumların varlığı, işletmelerin uzmanlaşmaları, talep, piyasa büyüklüğü gibi konular üzerinde durulmuştur (Ulengin vd., 2010:12-13).

Rekabet edebilirlik, bir ekonominin serbest ticaret ve piyasa koşullarında, yerel ve uluslararası piyasaların taleplerini karşılayan mal ve hizmetleri üretebilme gücüne ne derece sahip olduğunu anlatan bir kavramdır. Bir ülkenin rekabet edebilme gücü, o ülkede yakalanan yaşam standardının seviyesini de göstermektedir. Rekabet edebilirlik, ülkeler seviyesinde ekonomik bütünleşme ve küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı günümüzde, ekonomilerin bu sürece ne derece uyum sağlayabildikleri, vatandaşlarına sürdürülebilir gelir artışı yanında yüksek istihdamı hangi ölçüde sağlayabildikleriyle ilgilidir. Ekonomilerin rekabet edebilirliği, üretim faktörlerinin etkin ve verimli kullanılmasıyla belirlenir. Bunun yanında ekonomide ilgili ve destekleyici sektörler olması, ülke rekabet edebilirliğini olumlu etkilemektedir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015:1).

Bölgesel entegrasyonlar ülkelerin rekabet düzeylerine etkisi açısından incelendiğinde, entegrasyona taraf ülkelerin birbirlerine sağladıkları ekonomik ayrıcalıkların ekonomiyi canlandırıcı etkisi bulunduğu görülmektedir. Ekonomik canlanma ise ülkelerin rekabet düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Entegrasyondan önce iki ülke arasındaki ticaret ne kadar az ve kısıtlamalar ne kadar fazla ise entegrasyon sonrası ülkelerin rekabet düzeyine katkı o derece yüksek olmaktadır.

Bölgesel entegrasyonlar ile pazarların genişlemesi ülkelerin rekabet düzeyini artırıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Genişleme ile birlikte pek çok sektörün büyümesi de söz konusu olmaktadır. Gelişen sektörlerde firma sayısının artmasına bağlı olarak rekabet gelişmektedir. Oluşan fiyat avantajları ile birlikte tüketicilerin reel gelirlerinde meydana gelen artış toplumun refahında artışı tetiklemektedir. Entegrasyona taraf ülkelerdeki pazarın gelişmesi teknolojiyi ve üretim tekniklerindeki gelişmeyi de beraberinde getirmekte ve ülkelere rekabet avantajı sağlamaktadır (Karluk, 2003:100). Teknolojik gelişmeler, üretimde verimliliğe ve maliyet düşüşüne olanak sağlamakta; böylece ülkelerin rekabet düzeyini arttırmaktadır.

Bölgesel entegrasyonlar, bölge içi ticaret, iktisadi istikrarın sağlanması, işsizliğin azalması ve işgücünün ekonomiye etkisinin artması gibi sebeplerle yatırımcıların ve özellikle entegrasyon dışında kalan ülke yatırımcılarının birlik ülkelerine yatırımlarını artırıcı etki yaratmakta ve ülkelerin rekabet düzeylerine bu yönüyle de önemli katkılar sağlamaktadır.

4. Araştırmanın Önemi Ve Amacı

ŞİÖ'de, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin iki daimi üyesi (Çin ve Rusya) yer almaktadır. Dünyada stratejik nükleer silaha sahip olan devletlerin (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore,

İran) bir kısmı bu örgütte yer almaktadır. Üye ülkelerin zengin yeraltı ve yer üstü kaynaklarına ve insan gücüne sahip olması, ekonomik gelişmede birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda ŞİÖ, dünyanın en büyük pazarı olma potansiyeline de sahiptir (Oğan, 2011:57).

Türkiye'nin dış ticaret politikalarının geçmişten günümüze daha çok Avrupa Birliği'ne bağımlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, ŞİÖ alternatifi Türkiye'nin hareket alanını çeşitlendirebilmesi açısından son derece önemlidir.

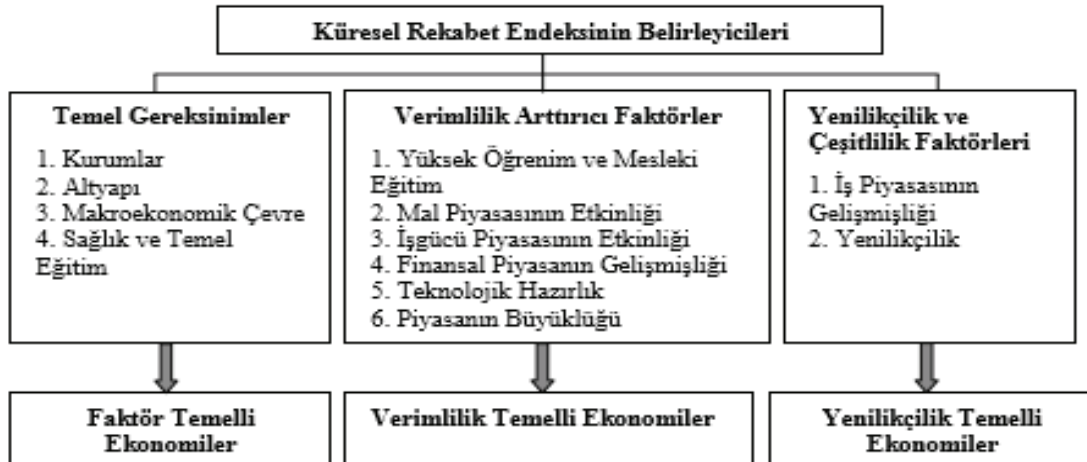
Türkiye, 2005'te reddedilen ilk başvurusunun ardından "diyalog ortağı" statüsü almak için 2011'de yeniden talepte bulunmuştur. Bu başvuru, 6-7 Haziran 2012 tarihlerinde Pekin'de düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde oybirliğiyle kabul edilmiştir (Özdaşlı, 2012:109).

Türkiye'nin uzun yıllardır süregelen batıya dönük politikaları söz konusu örgüte üyelik başvurusunda Çin'in karşı çıkmasına neden olmuş ve ilk girişimi sonuçsuz kalmıştır. Dünya ekonomisinde son zamanlarda ülkelerin milli gelirlerindeki büyüme hızı, en üst seviyelere ulaşmıştır. Küresel ölçekteki hızlı büyümenin temel nedenlerinden biri Çin ve Hindistan ekonomilerindeki büyümedir (Daerdorf, 2008:10). Bu açıdan Türkiye ve Çin arasındaki ilişkilerin stratejik açıdan gelişmesi çok önemlidir. Ayrıca, Rusya, İran gibi ülkelerin enerji arzındaki konumu ve satın alma gücü her geçen gün artmakta olan Kırgızistan ve Kazakistan gibi ülkeler, Türkiye'nin ŞİÖ ile ilişkilerini geliştirmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışmada ŞİÖ üyesi ülkeler ile Türkiye'nin rekabet düzeyleri analiz edilerek karşılaştırılmaktadır. ŞİÖ'nün, Türkiye'nin rekabet düzeyine olası etkilerini görmek için örgütün yapısını ve Türkiye'nin konumunu analiz etmek, üye ülkelerin rekabet düzeylerini ortaya koymak ve buradan hareketle karşılıklı fırsatları tespit etmek kritik öneme sahiptir.

4.1. Dünya Ekonomik Forumu Rekabet Bileşenleri

Dünya Ekonomik Forumu (DEF) rekabet edebilirliği; bir ülkenin üretkenlik seviyesini gösteren kurumların, politikaların ve faktörlerin bir birleşimi olarak tanımlanmaktadır (WEF, 2016:4). DEF, her yıl, küresel ekonomilerin can damarlarından biri haline gelen rekabetçiliğe ilişkin olarak ülkelerin üretkenlik düzeylerini, kurumlarının, politikalarının ve faktörlerinin birbirleriyle etkin çalışıp çalışmadığını analiz ederek "Küresel Rekabetçilik Raporu (KRR)" yayınlamaktadır. Ülkelerin küresel rekabet düzeylerini belirleyen çok sayıda ve karmaşık faktör bulunmaktadır. DEF tarafından her yıl yayınlanan KRR'da 12 ana endeksten oluşan bileşenlerin ağırlıklı ortalamaları hesaplanarak ülke sıralamaları oluşturulmaktadır. DEF raporlamasında ülkeleri üç kategoriye ayırmaktadır. Bu kategori ayrımı, ülkelerin buldukları kalkınmışlık düzeylerine, kişi başı GSYH miktarlarına ve toplam ihracat içinde mineral mamullerin payına bakılarak yapılmaktadır. Bu sistem ile birbirinden farklı gelişmişlik düzeylerine ve farklı avantajlara sahip olan ülkeler arasındaki karşılaştırmanın daha sağlıklı olması sağlanmaktadır. Bu kategoriler Şekil 1'de bir bütün olarak görülmektedir.

Şekil 1: Küresel Rekabet Endeksi Bileşenleri ve Ülke Kategorileri

Kaynak: Ovalı, 2014:20

Bu kategoriler temelde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; *temel gereksinimler*, *verimlilik arttırıcı faktörler*, *yenilikçilik ve çeşitlilik faktörleridir*. Bu üç grubun altında ise bu faktörleri açıklayan değişkenler yer almaktadır. Bu değişkenlere ilişkin açıklamalar kısaca aşağıda yer almaktadır.

i. Temel gereksinimler: Bu ilk aşamada *ekonomi faktör temellidir* ve ülkeler faktör kaynaklarına (temel olarak vasıfsız işgücü ve doğal kaynaklar) bağlı olarak rekabet etmektedir. Şirketler düşük ücretlerin yansımaları olan zayıf üretkenlik sayesinde basit ürünleri satmakta ve fiyat temelinde rekabet etmektedirler. Temel gereksinimler kategorisinin alt başlıkları kısaca aşağıdaki gibidir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015: 9);

Kurumlar: Bireylerin, işletmelerin ve devletin gelir ve refah artışı sağlamak üzere ilişki içinde oldukları hukuksal ve yönetsel çevre son derece önemlidir. Kurumların kalitesi yatırım kararlarını ve üretim organizasyonunu etkiler, dolayısıyla, rekabetçilik ve büyüme üzerinde kuvvetli bir etkisi vardır. Piyasalara ve özgürlüklere yönelik devletin tutumu ve devletin işlemlerinin etkinliği de çok önemlidir. Aşırı bürokrasi ve kırtasiyecilik, hukuki düzenlemelerin fazlalığı, yolsuzluk, şeffaflığın bulunmaması gibi hususların önemli ekonomik maliyetleri vardır ve ekonomik gelişme sürecini yavaşlatırlar.

Altyapı: Fiziki altyapının kalitesi ekonomik faaliyetlerin verimliliğini arttırmakta ve ticareti kolaylaştırmaya katkı sağlayarak ülkelerin rekabetçilik düzeylerini etkilemektedir. Karayollarının kalitesi, demiryolları, limanlar ve hava ulaşımı, elektrik ve telefon kaynaklarının kalitesi ülkelerin rekabet düzeylerini etkileyen altyapı unsurlarıdır.

Makroekonomik çevre: Ekonominin sürdürülebilir büyümesi ve istikrarın korunması rekabetçilik düzeylerinin belirlenmesinde etkili olan bir diğer unsurdur. Enflasyon, kamu borçları, bütçe dengesi, kredi notu gibi belirleyici alt unsurlardan oluşmaktadır.

Sağlık ve temel eğitim: İşgücünün sağlığı ve temel eğitim, ülkelerin üretkenliği ve verimliliği dolayısıyla da rekabetçiliği açısından önem taşımaktadır. Bu kaleme ayrılan kaynaklar ve bu alanda yapılan tasarruflar bu bileşen açısından önemlidir.

ii. Verimlilik arttırıcı faktörler: Gelişmişliğin artması ile üretkenlik artmakta, ücretler yükselmekte ve ülkeler *verimlilik temelli ekonomiler* aşamasına geçmektedir. Bu noktada rekabetçilik artan bir biçimde yüksek eğitim ve öğretim, etkin mal piyasaları, iyi işleyen emek piyasaları, gelişmiş finans piyasaları, teknoloji, geniş iç ve dış piyasa ile ilerletilmektedir. Bu aşamanın önemli değişkenleri aşağıdaki gibidir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015:6);

Yükseköğretim ve mesleki eğitim: İşgücünün değişen ekonomik koşullara ve sisteme uyumunu kolaylaştırarak verimliliği arttırmakta dolayısıyla rekabetçilik düzeyini etkilemektedir. Bu endekste, orta ve yükseköğretime kayıt oranları ile verilen eğitimin iş dünyası tarafından değerlendirilmesi ve sürdürülebilir mesleki eğitim gibi alt bileşenler dikkate alınmaktadır.

Mal piyasalarının etkinliği: Mal piyasalarının sağlıklı işlemesi, pazar etkinliğinin sağlanması ve piyasanın talepleri ile uyumlu bir yapının oluşturulması açısından önemlidir. Etkin çalışan mal piyasalarına sahip olan ülkeler, arz ve talep koşullarına uygun bir biçimde doğru ürün ve hizmet portföyünü oluşturabilirler.

İşgücü piyasasının etkinliği: Piyasanın esnekliği ve çalışanları en verimli oldukları alanlara sevk etmek açısından önemli olup işgücünün ekonomi içinde doğru konumlanmasını ölçümlemektedir.

Finansal piyasaların gelişmişliği: Kaynakların etkin alanlara yönlendirilmesi ve gelirlerin maksimizasyonu açısından oldukça önemlidir.

Teknolojik hazırlık: Verimliliğin artırılabilmesi için teknolojiye ne ölçüde faydalandığını ifade etmektedir. İşletmelerin teknolojik olarak gelişmiş ürünlere ve kullanım imkânlarına erişebilmesi ülkelerin rekabet düzeylerini geliştirebilmeleri için son derece önemlidir.

Piyasanın büyüklüğü: Pazarın büyüklüğü işletmelerin ölçek ekonomisinden faydalanarak verimliliklerini arttırmalarına katkı sağlar.

iii. Yenilikçilik ve çeşitlilik faktörleri: *Verimlilik temelli aşamada* yeterli gelişim sağlandıktan sonra ülkeler *yenilikçilik temelli* aşamaya geçmektedirler. Bu aşamada şirketler en gelişmiş üretim süreçlerini kullanarak, yeni ve farklı ürünler üreterek rekabet etmektedirler. Bu aşamanın önemli iki başlığı şunlardır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015:8);

İş piyasasının gelişmişliği: İşletmelerin mal ve hizmet piyasalarında etkinliklerini artırmaları ve rekabet düzeylerini geliştirmeleri açısından önemlidir.

Yenilikçilik: Yenilikçilik, gelecek nesiller için rekabet edebilirliğin, istihdam artışının ve daha yüksek düzeyde bir yaşam standardının temel etmenidir ve yeni endüstrilerin ve yeni iş olanaklarının ortaya çıkmasına, iş hacminin artmasına ve iş olanaklarının iyileşmesine yol açarak ülkenin rekabetçiliğine katkı sağlamaktadır.

Belirtilen bu alt endeksler tüm ülkeler açısından geçerli olmasına rağmen, her ülkeyi farklı yollarda etkilemektedirler. Örneğin Rusya'nın rekabetçiliğini artırmak için izlemesi gerek yol ile Türkiye'ninki aynı değildir.

4.2. Araştırmanın Kısıtları ve Verilerin Toplanması

Artan küresel rekabet ve ülkelerin küreselleşen dünyada rekabet edebilir politikalar geliştirme ihtiyaçları, ülkelerin rekabet içindeki konumlarını tespit etme ve buna göre hareket etme zorunluluğunu doğurmaktadır. Ülkelerin küresel rekabet düzeylerini ölçmek üzere çeşitli yöntemler bulunmakla birlikte, bu çalışmada DEF tarafından yıllık olarak yayınlanan KRR temel alınmıştır. Karşılaştırmaların daha sağlıklı yapılabilmesi için 2006-2016 dönemine ait on yıllık veriler kullanılmıştır.

DEF, raporlarında uluslararası kaynaklardan elde edilen nicel verilerden ve Yönetici Görüşü Anketi verilerinden elde edilen nitel verilerden yararlanmaktadır. Nicel veriler, ülkelerin enflasyon oranı, kamu borcu ve internet erişim oranı gibi somut verilerine ilişkin göstergelerdir. Nitel veriler ise, yargı bağımsızlığı, yolsuzluğun varlığı gibi kurumsal faktörlere ilişkin bilgiler olup bu konulardaki veriler şirket yöneticileriyle yapılan anket çalışmaları sonucunda elde edilmektedirler. KRR'nin hesaplanmasında yaklaşık 20.000 veri kullanılmaktadır. Bunların bir kısmı ulusal istatistik birimlerinden, ajanslardan, bakanlıklardan, DEF'in işbirliği içinde çalıştığı enstitülerden, Uluslararası Para Fonu'ndan ve bölgesel kalkınma bankaları gibi kurum ve kuruluşlardan sağlanmaktadır. Bunun dışında DEF tarafından yapılan anketler ile yaklaşık 12.000 veri sağlanmaktadır. Elden edilen verilerin analizi kapsamında rekabet gücü ölçümü yukarıda açıklanan 12 ana başlık altında toplanan verilerden çıkan rakamların ağırlıklı ortalamaları hesaplanarak ve karşılaştırılarak yapılmıştır. 12 bileşenin her birinde bu bileşendeki toplam puanı oluşturan çok sayıda alt bileşen yer almaktadır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015:12). Çalışmaya konu ŞİÖ ülkelerinden Özbekistan raporlarda yer almamaktadır.

Ülkelerin her bir bileşendeki puanları DEF'in internet sitesinde yayınlanan yıllık raporlardan derlenmiştir. Hesaplama kullanılan her bir alt endekse verilen ağırlıklar Şekil 2'de gösterilmektedir.

Bileşenler	Faktör Temelli Aşama (%)	Verimlilik Temelli Aşama (%)	Yenilikçilik Temelli Aşama (%)
Temel Gereksinimler	60	40	20
Verimlilik Arttırıcı Faktörler	25	50	50
Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri	5	10	30

Şekil 2: Her Bir Kalkınmışlık Aşamasındaki Üç Ana Alt-Endeksin Ağırlıkları

Kaynak: Ulengin vd., 2010: 23.

Ağırlıkları elde edebilmek için, kişi başına düşen GSYİH'nin en yüksek düzeyde olası regresyonu geçmiş yıllardaki alt-endekslere karşı çalıştırılmakta ve her bir kalkınmışlık aşaması için farklı katsayıların kullanılması sağlanmış olmaktadır (Ulengin vd., 2010:23). Bu hesaplama sonucunda oluşan puanlara göre ülkeler en yüksek puandan en düşüğe doğru sıralanmaktadır.

5. Şangay İşbirliği Örgütü Üyesi Ülkeler İle Türkiye'nin Rekabet Düzeyleri Analizi

Rekabetçilik düzeyinin belirlenmesi üzerine araştırmalar yapan birçok kuruluş bulunmaktadır. Her bir kuruluş, farklı ölçüm metodolojileri kullanarak bir ülkenin rekabetçilik düzeyini belirleyen farklı parametreler üzerine odaklanmaktadır. Bununla birlikte bu kuruluşların ortak amaçları, ülkelerin vatandaşlarına sunduğu sosyo-ekonomik ortamın kalitesini belirlemek ve bu ortamın iyileştirilerek insanların refahlarını arttırmaya yönelik önlemler alınması için bir rehber sunmaktır (Gökmenoğlu vd., 2012:26).

Bu çalışmada, yaygın olarak kullanılan ve DEF tarafından ülkelerin rekabet düzeyini niteliksel ve niceliksel olarak ölçmek üzere oluşturulan “Küresel Rekabet Gücü Endeksi (KRE)” verileri kullanılmaktadır.

Aşağıda, önce ŞİÖ üyesi ülkeler ile Türkiye'nin, yukarıda açıklanan rekabet düzeyi ölçümlerine ilişkin ayrı ayrı son on yıllık verileri paylaşılmaktadır. Veriler DEF internet sitesinden derlenmiştir. Tüm bileşen ve alt bileşenlerdeki verilere yıllık olarak, her bir ülke özelinde www.weforum.org adresinden ulaşılabilir.

5.1. Türkiye'nin Rekabet Düzeyi

Türkiye 726 Milyar dolar GSYİ ile dünyanın 19. büyük ekonomisi durumundadır. 2016 yılı ihracatı 142 Milyar dolar, ithalatı ise 198 Milyar dolardır. Türkiye'nin nüfusu 76 Milyon olup, işsizlik oranı yüzde 102'dir (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2017). Dünyanın 18. ve Avrupa'nın 7. büyük ekonomisi olan Türkiye, en güçlü ekonomilerin temsil edildiği G-20'nin faal bir üyesidir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2017a).

Tablo 1: Türkiye'nin Küresel Rekabet Düzeyi Analizi

	2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012	2010-2011	2009-2010	2008-2009	2007-2008	2006-2007
<i>Kurumlar</i>	3,84	3,90	4,08	3,98	3,69	3,61	3,49	3,72	4,13	3,91
<i>Altyapı</i>	4,43	4,55	4,45	4,38	4,39	4,21	3,92	3,54	3,68	3,42
<i>Makroekonomik Çevre</i>	4,75	4,83	4,62	4,86	4,76	4,47	4,66	4,79	4,66	4,29
<i>Sağlık ve Temel Eğitim</i>	5,69	5,75	5,86	5,78	5,62	5,65	5,32	5,33	5,31	5,80
<i>Temel Greksinimler</i>	4,68	4,76	4,75	4,75	4,61	4,49	4,34	4,34	4,44	4,36
<i>Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim</i>	4,58	4,69	4,29	4,15	4,02	4,04	3,88	3,87	4,05	4,03
<i>Mal Piyasalarının Etkinliği</i>	4,53	4,60	4,52	4,55	4,38	4,21	4,30	4,38	4,54	4,47
<i>Emek Piyasalarının Etkinliği</i>	3,46	3,48	3,74	3,79	3,51	3,57	3,65	3,57	3,60	3,53
<i>Finansal Piyasaların Gelişmişliği</i>	3,93	4,21	4,40	4,46	4,26	4,23	4,06	4,11	4,40	3,72
<i>Teknolojik Hazırlık</i>	4,08	4,27	4,05	4,29	3,95	3,85	3,83	3,53	3,39	3,26
<i>Piyasanın Büyüklüğü</i>	5,41	5,31	5,30	5,28	5,19	5,17	5,22	5,16	4,97	5,16
<i>Verimlilik Artırıcı Faktörler</i>	4,33	4,43	4,38	4,42	4,22	4,18	4,16	4,10	4,16	4,03
<i>İş Piyasalarının Gelişmişliği</i>	4,07	4,31	4,36	4,25	4,09	4,16	4,28	4,23	4,45	4,33
<i>Yenilikçilik</i>	3,35	3,42	3,47	3,33	3,15	3,1	3,11	3,16	3,36	3,3
<i>Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri</i>	4,37	4,46	4,45	4,45	4,28	4,25	4,16	4,15	4,25	4,14
<i>Toplam Skor</i>	4,37	4,46	4,45	4,45	4,28	4,25	4,16	4,15	4,25	4,14
<i>Sıralama</i>	51	45	44	43	59	61	61	63	53	58

Kaynak: WEF, 2015'ten derlenmiştir.

Türkiye, 2015-2016 yılı raporlamasında, bir önceki yıla göre altı sıra gerileyerek 4,37 puanla 51. sırada yer almıştır. Bu durumda “Verimlilik Temelli Ekonomi”den “Yenilikçilik Temelli Ekonomi”ye geçiş kategorisinde yer almaktadır (WEF, 2015:39). Türkiye'nin önünü tıkayan ve aşılması gereken sorunları geçmiş yıllardan bu yana şu şekilde sıralamak mümkündür; yurt içi tasarrufların düşük olması, döviz açıkları, altyapı ve üretken yatırımların azlığı, finansman sektörünün yetersizlikleri, reel sektör ile finans sektörü arasındaki kopukluk, ekonomideki verimlilik düşüklüğü, teknolojik gerilik, kalite-maliyet koordinasyonunun olmayışı, nitelikli iş gücü yetersizliği gibi hususlardır (Ulengin vd., 2010:55).

Tablo 1'e göre Türkiye'nin, bir önceki döneme kıyasla 12 temel bileşenden 11'inde daha düşük performans sergilediği görülmektedir. Temel bileşenlerdeki düşüşlerin; seçimlerdeki belirsizlikler, bölgesel çatışmalar ve bunların neticesinde yabancı yatırımların azalması sebepleri ile gerçekleştiği DEF tarafından yapılan performans değerlendirmesinde görülmektedir (WEF, 2015:30). Tablo 1'deki alt bileşenler incelendiğinde, yüksek enflasyon ve bankaların faiz ve kaynak politikalarının yapısal reformları yavaşlattığı görülmektedir. Ayrıca alt bileşenlerde, yabancı sermayeye bağımlılık ve işgücü piyasalarının verimli çalışmamasının üretkenliği düşürdüğü görülmektedir.

Diğer yandan altyapıdaki yıllara yaygın gelişim, mal piyasalarının performansının ve pazar büyüklüğünün rekabet düzeyini olumlu etkilediği görülmektedir. Türkiye'nin 2016-2017 raporlamasında da, altyapıdaki gelişimini sürdürmesi ve makroekonomik çevredeki gelişimi dikkat çekmektedir (WEF, 2016:346).

5.2. Çin'in Rekabet Düzeyi

10,9 Trilyon dolar Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) ile Çin dünyanın en büyük 2. ekonomisi konumundadır. Yaklaşık 1,4 milyar nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesi ünvanına sahip olan Çin, dünya ihracatından 2,3 Trilyon dolar ile aldığı yaklaşık yüzde 12'lik pay ve kaydettiği büyüme oranıyla da küresel ticarete yön vermektedir. Ülkede işsizlik oranı yüzde 4-5 seviyelerinde bulunurken, 2000-2014 yılları arasındaki ortalama büyümenin yüzde 9,7 düzeyinde gerçekleştiği dikkat çekmektedir. 2016 yılında ise büyüme hızı yüzde 6,9 ile son 25 yılın en düşük seviyesinde kalmıştır (Çin Ekonomisi, 2017).

Tablo 2: Çin'in Küresel Rekabet Düzeyi Analizi

	2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012	2010-2011	2009-2010	2008-2009	2007-2008	2006-2007
<i>Kurumlar</i>	4,15	4,22	4,24	4,22	4,32	4,37	4,39	4,18	3,71	3,57
<i>Altyapı</i>	4,73	4,66	4,51	4,46	4,63	4,44	4,31	4,22	3,97	3,73
<i>Makroekonomik Çevre</i>	6,52	6,41	6,29	6,22	6,22	6,11	5,93	5,95	6,03	6,45
<i>Sağlık ve Temel Eğitim</i>	6,09	6,08	6,06	6,11	6,16	6,16	5,72	5,71	5,49	5,68
<i>Temel Greksinimler</i>	5,37	5,34	5,28	5,25	5,33	5,27	5,09	5,01	4,80	4,86
<i>Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim</i>	4,33	4,42	4,23	4,32	4,34	4,24	4,09	4,05	3,77	3,64
<i>Mal Piyasalarının Etkinliği</i>	4,37	4,42	4,32	4,31	4,42	4,40	4,47	4,48	4,26	4,17
<i>Emek Piyasalarının Etkinliği</i>	4,50	4,55	4,63	4,60	4,68	4,70	4,74	4,49	4,40	4,27
<i>Finansal Piyasaların Gelişmişliği</i>	4,08	4,30	4,32	4,31	4,42	4,28	4,05	3,64	3,35	3,03
<i>Teknolojik Hazırlık</i>	3,70	3,53	3,44	3,50	3,57	3,44	3,38	3,19	3,00	2,91
<i>Piyasanın Büyüklüğü</i>	6,98	6,86	6,85	6,82	6,77	6,71	6,63	6,58	6,80	6,80
<i>Verimlilik Artırıcı Faktörler</i>	4,66	4,68	4,63	4,64	4,70	4,63	4,56	4,41	4,26	4,14
<i>İş Piyasalarının Gelişmişliği</i>	4,32	4,38	4,31	4,25	4,37	4,34	4,54	4,50	4,18	4,00
<i>Yenilikçilik</i>	3,89	3,91	3,89	3,85	3,92	3,92	3,93	3,87	3,60	3,51
<i>Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri</i>	4,89	4,89	4,84	4,83	4,90	4,84	4,74	4,70	4,57	4,55
<i>Toplam Skor</i>	4,89	4,89	4,84	4,83	4,90	4,84	4,74	4,70	4,57	4,55
<i>Sıralama</i>	28	28	29	29	26	27	29	30	34	34

Kaynak: WEF, 2015'ten derlenmiştir.

Çin, 2015-2016 yılı raporlamasında, bir önceki yıla göre sıralamasını koruyarak 28. sırada yer almıştır. “*Verimlilik Temelli Ekonomiler*” kategorisinde yer almaktadır (WEF, 2015:28). Tablo 2'deki bileşenler incelendiğinde, pazar büyüklüğü, makro ekonomik çevre, sağlık ve temel eğitim gibi bileşenler yüksek performans gösterirken inovasyon ve üretkenliği geliştiren yenilikçi bileşenlerin temel gelişim alanları olduğu görülmektedir. Çin'in inovasyon alanındaki performansı 2016-2017 yılı raporlamasında da kritik edilen alanlardan biridir. Ayrıca yeni bir büyüme modelinin geliştirilmesi dikkat çekilen önemli hususlardan biridir (WEF, 2016:146).

5.3. Rusya'nın Rekabet Düzeyi

Rusya, 1,8 Trilyon dolar GSYH ile dünyanın 11. büyük ekonomisi durumundadır. Nüfusu 143,5 Milyon olan ülkede işsizlik oranı yüzde 5,6 seviyesindedir. Dünya Bankası'nın hazırladığı ve 189 ülkedeki yatırım ortamının elverişliliğini ölçen “Doing Business 2016” raporunda 51. sırada yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2017b).

Tablo 3: Rusya'nın Küresel Rekabet Düzeyi Analizi

	2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012	2010-2011	2009-2010	2008-2009	2007-2008	2006-2007
<i>Kurumlar</i>	3,46	3,45	3,28	3,09	3,08	3,22	3,23	3,29	3,10	2,95
<i>Altyapı</i>	4,81	4,82	4,61	4,52	4,52	4,46	3,62	3,75	3,48	3,27
<i>Makroekonomik Çevre</i>	5,29	5,54	5,93	5,80	5,16	4,49	5,24	5,55	5,35	5,43
<i>Sağlık ve Temel Eğitim</i>	5,94	5,97	5,71	5,75	5,70	5,92	5,65	5,59	5,51	5,79
<i>Temel Greksinimler</i>	4,87	4,94	4,88	4,79	4,61	4,52	4,43	4,54	4,36	4,36
<i>Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim</i>	4,96	4,96	4,66	4,59	4,54	4,55	4,30	4,40	4,33	4,30
<i>Mal Piyasalarının Etkinliği</i>	4,16	4,09	3,80	3,62	3,60	3,58	3,75	3,90	3,94	3,84
<i>Emek Piyasalarının Etkinliği</i>	4,40	4,42	4,31	4,23	4,40	4,51	4,67	4,74	4,70	4,44
<i>Finansal Piyasaların Gelişmişliği</i>	3,53	3,50	3,39	3,19	3,21	3,18	3,27	3,60	3,60	3,47
<i>Teknolojik Hazırlık</i>	4,22	4,19	3,97	4,13	3,66	3,56	3,45	3,36	3,03	2,86
<i>Piyasanın Büyüklüğü</i>	5,93	5,77	5,78	5,76	5,73	5,74	5,78	5,71	5,54	5,57
<i>Verimlilik Artırıcı Faktörler</i>	4,53	4,49	4,32	4,26	4,19	4,19	4,20	4,29	4,19	4,08
<i>İş Piyasalarının Gelişmişliği</i>	3,79	3,79	3,56	3,31	3,34	3,47	3,59	3,70	3,70	3,66
<i>Yenilikçilik</i>	3,29	3,29	3,13	3,01	3,14	3,25	3,35	3,41	3,31	3,34
<i>Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri</i>	4,44	4,37	4,25	4,20	4,21	4,24	4,15	4,31	4,19	4,13
<i>Toplam Skor</i>	4,44	4,37	4,25	4,20	4,21	4,24	4,15	4,31	4,19	4,13
<i>Sıralama</i>	45	53	64	67	66	63	63	51	58	59

Kaynak: WEF, 2015'ten derlenmiştir.

Rusya, 2015-2016 yılı raporlamasında, bir önceki yıla göre 8 sıra ilerleyerek 45. sırada yer almıştır. “Verimlilik Temelli Ekonomi”den “Yenilikçilik Temelli Ekonomi”ye geçiş kategorisinde yer almaktadır. DEF değerlendirmesine göre, devlet politikalarının, iş çevresinin gelişimini sağlayacak yerel önlemleri almak üzere bir takım düzenlemelere gittiği ve bunun ülkenin rekabet düzeyini olumlu etkilediği görülmektedir. Ayrıca 2015 yılında yaşanan resesyona rağmen eğitim ve inovasyon kapasitesinin artması ile performansının gelişimi dikkat çekicidir (WEF, 2016:30). Tablo 3'e ilişkin alt bileşenler incelendiğinde, 2012 yılında Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ile gümrük vergilerinin düşmesi pazar hacminin gelişmesine katkı sağlayarak ülkenin rekabet gücünü artırmış olmakla birlikte, 2014 yılı sonrasında kurlardaki oynaklıklar ve enflasyon gibi nedenlerle makroekonomik çevrede ciddi rekabet gücü kaybı yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde, rublenin değerini korumak için faiz oranlarında önemli artışa gidilmesinden dolayı iç talebin düşmesi, tüketim ve yatırımlarda zayıflamanın görülmesi Japon Kredi Değerlendirme Kuruluşu (JCR)'nin ülkenin notunu indirmesine neden olmuştur (Haber7, 2014). Bu durum, 2014 yılı sonrasındaki düşüşle örtüşmektedir. Alt bileşenler incelendiğinde, kurumsal yapı, finansal piyasaların gelişmişliği ve mal piyasalarının etkinliğinin ülkenin rekabet düzeyini olumsuz etkileyen diğer bileşenler olduğu görülmektedir.

5.4. Kazakistan'ın Rekabet Düzeyi

Kazakistan, 183,6 Milyar dolar GSYH ile dünyanın gelişen ekonomileri arasında yer almaktadır. Nüfusu 17,6 Milyon olan ülkede işsizlik oranı yüzde 5 seviyesindedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2017c).

Tablo 4: Kazakistan'ın Küresel Rekabet Düzeyi Analizi

	2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012	2010-2011	2009-2010	2008-2009	2007-2008	2006-2007
<i>Kurumlar</i>	4,16	4,02	4,09	3,96	3,54	3,58	3,64	3,71	3,67	3,59
<i>Altyapı</i>	4,25	4,25	4,17	4,05	3,70	3,57	3,49	3,26	3,22	3,19
<i>Makroekonomik Çevre</i>	5,72	5,74	5,87	6,07	5,86	5,27	4,71	4,87	5,63	5,89
<i>Sağlık ve Temel Eğitim</i>	5,37	5,37	5,33	5,37	5,46	5,48	5,22	5,30	5,09	5,68
<i>Temel Greksinimler</i>	4,87	4,85	4,86	4,86	4,64	4,48	4,27	4,29	4,40	4,59
<i>Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim</i>	4,53	4,51	4,52	4,37	4,18	4,20	4,13	4,12	4,11	4,19
<i>Mal Piyasalarının Etkinliği</i>	4,48	4,46	4,34	4,24	4,07	3,98	4,00	4,09	4,20	4,28
<i>Emek Piyasalarının Etkinliği</i>	4,90	4,90	4,98	4,98	4,86	4,86	4,93	5,02	4,95	4,93
<i>Finansal Piyasaların Gelişmişliği</i>	3,56	3,70	3,67	3,49	3,30	3,39	3,48	3,81	4,02	4,21
<i>Teknolojik Hazırlık</i>	4,19	4,16	4,10	4,20	3,44	3,40	3,53	3,19	2,98	2,90
<i>Piyasanın Büyüklüğü</i>	4,51	4,26	4,21	4,14	4,12	4,16	4,17	4,08	3,91	4,10
<i>Verimlilik Artırıcı Faktörler</i>	4,36	4,33	4,30	4,24	4,00	4,00	4,04	4,05	4,03	4,10
<i>İş Piyasalarının Gelişmişliği</i>	3,79	3,77	3,72	3,58	3,42	3,47	3,70	3,79	3,76	3,75
<i>Yenilikçilik</i>	3,27	3,14	3,10	2,92	2,67	2,81	3,15	3,21	3,10	3,14
<i>Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri</i>	4,48	4,42	4,41	4,38	4,18	4,12	4,08	4,11	4,14	4,26
<i>Toplam Skor</i>	4,48	4,42	4,41	4,38	4,18	4,12	4,08	4,11	4,14	4,26
<i>Sıralama</i>	42	50	50	51	72	72	67	66	61	50

Kaynak: WEF, 2015'ten derlenmiştir.

Kazakistan, 2015-2016 yılı raporlamasında, bir önceki yıla göre 8 sıra ilerleyerek 42. sırada yer almıştır. Ülke “*Faktör Temelli Ekonomi*”den “*Verimlilik Temelli Ekonomi*”ye geçiş safhasındaki ülkeler arasında yer almaktadır (WEF, 2015:38). Tablo 4’teki bileşenlerin alt bileşenleri incelendiğinde; Kazakistan’ın kurumsal yapıda yaptığı düzenlemeler, makroekonomik çerçevede gelişimi, sağlık ve temel eğitim alanındaki reformları ve işgücü piyasalarındaki görece olumlu performansı rekabet düzeyinde ön sıralarda yer almasına imkan sağlamıştır. İnovasyon, iş alanlarının sofistیکasyonu, teknolojik hazırlık ve finans piyasalarının gelişmişlik düzeyi ise Kazakistan’ın temel gelişim alanlarıdır. 2016-2017 raporlamasında Kazakistan’ın sekiz sıra birden gerileyerek 53. sıraya düşmesi dikkat çekicidir. DEF raporlarında bu durumun ihracat gelirlerindeki azalma ile kamu mali dengesinin bozulmuş olmasından kaynaklandığı açıklanmaktadır (WEF, 2016:15).

5.5. Tacikistan’ın Rekabet Düzeyi

Tacikistan, 8,5 Milyar dolar GSYH’ye sahiptir. Nüfusu 8,6 Milyon olan ülkede işsizlik oranı yüzde 2,5 seviyesindedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017d)

Tablo 5: Tacikistan’ın Küresel Rekabet Düzeyi Analizi

	2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012	2010-2011	2009-2010	2008-2009	2007-2008	2006-2007
<i>Kurumlar</i>	4,10	3,90	-	3,96	3,93	3,76	3,71	3,74	3,60	3,43
<i>Altyapı</i>	2,93	2,65	-	2,66	2,84	2,63	2,73	2,68	2,41	2,48
<i>Makroekonomik Çevre</i>	4,64	4,70	-	3,82	3,97	3,25	2,63	3,18	3,54	4,18
<i>Sağlık ve Temel Eğitim</i>	5,61	5,56	-	5,43	5,39	5,32	4,97	4,99	4,72	5,38
<i>Temel Greksinimler</i>	4,32	4,20	-	3,97	4,03	3,74	3,51	3,65	3,57	3,87
<i>Yüksek Öğrenim ve Mesleki Eğitim</i>	4,12	3,97	-	3,86	3,64	3,41	3,21	3,24	3,06	2,97
<i>Mal Piyasalarının Etkinliği</i>	4,12	3,99	-	4,04	3,78	3,54	3,57	3,64	3,47	3,50
<i>Emek Piyasalarının Etkinliği</i>	4,42	4,25	-	4,55	4,33	4,38	4,43	4,26	4,25	4,12
<i>Finansal Piyasaların Gelişmişliği</i>	3,38	3,40	-	3,35	3,32	3,14	2,99	3,26	3,16	3,05
<i>Teknolojik Hazırlık</i>	2,81	2,83	-	2,97	2,90	2,74	2,57	2,31	2,27	2,33
<i>Piyasanın Büyüklüğü</i>	2,72	2,76	-	2,57	2,53	2,30	2,54	2,41	2,23	2,85
<i>Verimlilik Artırıcı Faktörler</i>	3,60	3,53	-	3,56	3,42	3,25	3,22	3,19	3,07	3,14
<i>İş Piyasalarının Gelişmişliği</i>	4,03	3,93	-	3,80	3,77	3,53	3,38	3,46	3,37	3,56
<i>Yenilikçilik</i>	3,32	3,17	-	3,22	3,01	2,79	2,87	2,97	2,82	2,80
<i>Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri</i>	4,03	3,93	-	3,80	3,77	3,53	3,38	3,46	3,37	3,56
<i>Toplam Skor</i>	4,03	3,93	-	3,80	3,77	3,53	3,38	3,46	3,37	3,56
<i>Sıralama</i>	80	91	-	100	105	116	122	116	117	96

Kaynak: WEF, 2015’ten derlenmiştir.

Tacikistan, 2015-2016 yılı raporlamasında, bir önceki yıla göre 11 sıra ilerleyerek 80. sırada yer almıştır. Tacikistan, “*Faktör Temelli Ekonomiler*” kategorisinde yer almaktadır (WEF, 2015:38). Tablo 5 incelendiğinde, ülkenin temel bileşenlerde son iki yılda gelişim gösterdiği görülmektedir ancak özellikle “*Verimlilik Artırıcı Faktörler*” bileşenlerinde temel gelişim alanları bulunmaktadır. Alt bileşenler incelendiğinde ülkede finansman kaynaklarına erişim, vergi oranları ve yolsuzluklar problem alanları olmaya devam etmekte ve rekabet bileşenlerinde geride kalmasına sebep olmaktadır. 2016-2017 raporlamasında Tacikistan Avrasya bölgesinde iyi performans gösteren ülkelerden biri olarak açıklanmaktadır. Kara taşımacılığının gelişmesi, kurumsal yapı, elektrik altyapısı ve kırtasiyeciliğin azalması gibi alanlardaki gelişmeler bu performansı destekleyen unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır (WEF, 2016:15).

5.6. Kırgızistan’ın Rekabet Düzeyi

Kırgızistan, 6,6 Milyar dolar GSYH’ye sahiptir. Nüfusu 5,7 Milyon olan ülkede işsizlik oranı yüzde 8,6 seviyesindedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017e).

Tablo 6: Kırgızistan'ın Küresel Rekabet Düzeyi Analizi

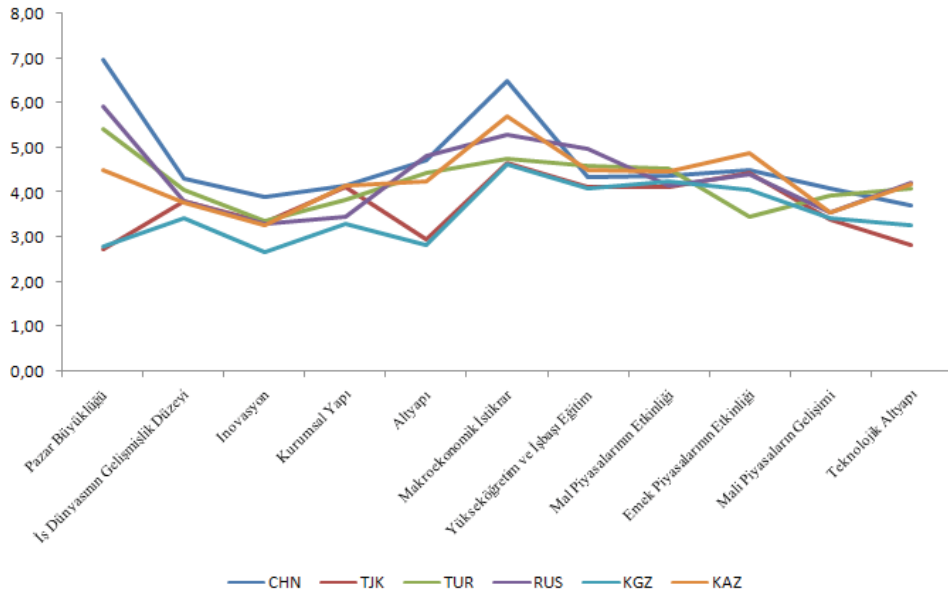
	2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012	2010-2011	2009-2010	2008-2009	2007-2008	2006-2007
<i>Kurumlar</i>	3,29	3,21	3,05	2,92	2,91	3,01	2,98	3,06	2,86	2,74
<i>Altyapı</i>	2,84	2,80	2,68	2,59	2,77	2,47	2,41	2,51	2,38	2,20
<i>Makroekonomik Çevre</i>	4,62	4,16	4,03	3,41	3,27	3,66	3,25	3,31	3,52	3,47
<i>Sağlık ve Temel Eğitim</i>	5,30	5,29	5,15	5,18	5,15	5,21	4,98	5,06	5,05	5,65
<i>Temel Greksinimler</i>	4,01	3,87	3,73	3,52	3,52	3,59	3,40	3,49	3,45	3,52
<i>Yüksek Öğretim ve Mesleki Eğitim</i>	4,09	3,89	3,64	3,66	3,76	3,83	3,64	3,73	3,57	3,50
<i>Mal Piyasalarının Etkinliği</i>	4,23	4,25	3,89	3,78	3,74	3,58	3,61	3,59	3,49	3,50
<i>Emek Piyasalarının Etkinliği</i>	4,06	4,02	4,09	4,36	4,55	4,42	4,30	4,35	4,29	4,26
<i>Finansal Piyasaların Gelişmişliği</i>	3,44	3,73	3,54	3,42	3,47	3,54	3,53	3,53	3,53	3,30
<i>Teknolojik Hazırlık</i>	3,27	2,90	2,67	2,63	2,60	2,75	2,50	2,41	2,14	1,97
<i>Piyasaların Büyüklüğü</i>	2,78	2,76	2,68	2,58	2,53	2,53	2,61	2,34	2,25	2,83
<i>Verimlilik Artırıcı Faktörler</i>	3,65	3,59	3,42	3,40	3,44	3,44	3,36	3,33	3,21	3,23
<i>İş Piyasalarının Gelişmişliği</i>	3,41	3,44	3,24	3,18	3,13	3,05	3,21	3,28	3,22	3,22
<i>Yenilikçilik</i>	2,67	2,48	2,20	2,08	2,01	2,12	2,40	2,51	2,53	2,40
<i>Yenilikçilik ve Çeşitlilik Faktörleri</i>	3,83	3,73	3,57	3,44	3,45	3,49	3,36	3,40	3,34	3,38
<i>Toplam Skor</i>	3,83	3,73	3,57	3,44	3,45	3,49	3,36	3,40	3,34	3,38
<i>Sıralama</i>	102	108	121	127	126	121	123	122	119	110

Kaynak: WEF, 2015'ten derlenmiştir.

Kırgızistan, "Faktör Temelli Ekonomiler" kategorisinde yer almaktadır (WEF, 2015:38). Kırgızistan 108. sıradan 102. sıraya yükselmiştir. Tablo 6'da görüldüğü üzere; Kırgızistan sağlık ve temel eğitim alanları dışında ülkeler ortalamasının altında seyretmektedir, ancak diğer tüm bileşenlerde gelişim olduğunu söylemek mümkündür. Kırgızistan'ın makroekonomik çevredeki gelişimi kayda değerdir. Alt bileşenler incelendiğinde, yolsuzluk, enflasyon ve politik istikrarsızlık gibi alanların problem alanları olduğu görülmektedir.

6. Şangay İşbirliği Örgütü Ülkeleri Ve Türkiye'nin Rekabet Düzeylerinin Karşılaştırılması

DEF'in internet sayfasında tüm ülkelerin temel rekabet bileşenlerindeki puanları yıllar itibariyle yer almaktadır. Ülkelerin 2015-2016 puanları bu verilerden derlenerek excelde işlenmiş ve grafiğe aktarılmıştır. Bu bağlamda, ŞİÖ üyesi ülkeler ile Türkiye'nin 12 temel bileşendeki puanlamaları karşılaştırmalı olarak şekil 3'de görülmektedir.

Şekil 3: ŞİÖ Üyesi Ülkeler ile Türkiye'nin 2015-2016 Rekabet Düzeylerinin Karşılaştırması

Kaynak: WEF, 2015'ten derlenmiştir.

Türkiye ile karşılaştırıldığı zaman; Çin'in son on yılda 34. sıradan, 28. sıraya çıktığı, Türkiye'nin ise 58. sıradan, 51. sıraya çıktığı görülmektedir. Her iki ülke daha üst sıralara çıkmasına rağmen Türkiye Çin'in oldukça gerisinde yer almaktadır. 2015-2016 yılına ilişkin olarak Şekil 3'teki bileşenler incelendiğinde; Türkiye, mal piyasalarının etkinliği, yükseköğrenim ve mesleki eğitim ve teknolojik hazırlık bileşenlerinde Çin'den daha iyi performans gösterirken diğer tüm bileşenlerde Çin'in gerisinde kalmıştır. Şekil 3'e göre, özellikle makroekonomik çevre ve işgücü piyasasının etkinliği Türkiye'nin Çin'in oldukça gerisinde olduğu alanlardır. Çin'de finans piyasalarının etkinliği yıllar itibariyle oldukça olumlu gelişim göstermiş, bu da ülkede kaynakların etkin kullanımını dolayısıyla rekabet düzeyinin gelişmesini sağlamıştır. Ancak Türkiye'de bu bileşenlerdeki olumsuz seyir ülkenin rekabet düzeyini olumsuz etkilemiştir. Şekil 3'te, Türkiye yüksek öğrenim ve mesleki eğitim bileşenlerinde Çin'in önünde yer almaktadır. Bu da nitelikli iş gücü ve teknolojik performansta, Türkiye'nin Çin'den daha iyi performans göstermesini beraberinde getirebileceğini göstermektedir. Çin'de teknolojik kapasitenin düşüklüğü, yasal bürokrasi, altyapı gibi alanlar verimliliği ve rekabet düzeyini etkileyen problem alanlardır (WEF, 2015:140). Türkiye'de vergi oranları, işgücü ve döviz politikaları rekabet düzeyini etkileyen gelişim alanları olarak göze çarpmaktadır (WEF, 2015:350).

Türkiye ile karşılaştırıldığı zaman; Rusya'nın son on yılda 59. sıradan, 45. sıraya çıktığı, Türkiye'nin ise 58. sıradan, 51. sıraya çıktığı görülmektedir. 2015-2016 yılına ilişkin olarak Şekil 3'teki bileşenler incelendiğinde, Türkiye kurumlar, mal piyasalarının etkinliği, finansal piyasaların ve iş piyasalarının gelişmişliği, teknolojik hazırlık olmak üzere 5 temel bileşende Rusya'dan daha iyi performans göstermiştir. Geri kalan 7 bileşende ise Rusya Türkiye'den daha rekabetçi konumdadır. Rusya'nın Türkiye'ye görece en dikkat çekici üstünlüğü emek piyasalarının etkinliği bileşeninde görülmektedir. Vergi ve finansman kaynaklarına erişim her iki ülke için de rekabet düzeyini olumsuz etkileyen faktörler arasında yer alırken Rusya'daki yolsuzluklar en problemleri alanlardan biri olarak görülmektedir (WEF, 2015:306). Bu durum, alt bileşenler incelendiğinde, ülkeyi mal piyasalarının etkinliği ve iş çevresinin çeşitliliği alanlarında Türkiye'nin gerisinde bırakan faktörlerin başında geldiğini göstermektedir.

Türkiye ile karşılaştırıldığı zaman; Kazakistan'ın son on yılda 50. sıradan, 42. sıraya çıktığı görülmektedir. Kazakistan 2012-2013 yılı raporlamasında 21 sıra birden atlarken, Türkiye bu yıldan itibaren sıralamada gerilemeye başlamıştır. Kazakistan kurumlar, makroekonomik çevre, işgücü piyasasının etkinliği ve teknolojik hazırlık bileşenlerinde Türkiye'nin önünde yer almaktadır. Ülkenin yıllar itibariyle tüm bileşenlerde gelişimi kayda değer olmakla birlikte rekabetçilik düzeyini artırmaya katkı sağlayan politikaların etkin biçimde uygulandığı gözlemlenmektedir. Finansman kaynaklarına erişim ve vergi oranları Türkiye ile birlikte problemleri alanlar iken yolsuzluklar konusunda Türkiye'den oldukça geride kalmaktadır (WEF, 2015:218).

Şekil 3'e göre, Kırgızistan ve Tacikistan ise iş gücü piyasalarının etkinliği dışında tüm bileşenlerde Türkiye'nin gerisindedir. Türkiye ile karşılaştırıldığında, Tablo 5 ve 6'ya göre, her iki ülke de yıllar itibariyle toplam puanlarını ve sıralamalarını yükseltmeye devam etmektedir.

7. Türkiye İçin Fırsatlar ve Tehditler

ŞİÖ bölgesinde bulunan İslam ülkeleri ve Türk Cumhuriyetler sahip oldukları zengin kaynaklar ve dostluklar paralelinde 1992'den beri karşılıklı yürüttükleri ticaret oranını büyük bir hızla arttırmaktadır. Bu durum da özellikle ekonomi ve siyaset üzerinden kurdukları işbirliklerinin oldukça kuvvetli olduğunu göstermektedir (Çoğal, 2015:8). Doğunun batısında, batının da doğusunda yer alan Türkiye her alanda tam bir köprü vazifesi üstlenmektedir. Rekabet düzeyleri açısından değerlendirildiğinde, üye ülkelerin Türkiye için yeni gelişen pazar fırsatları barındırdığı, bu fırsatların orta-uzun vadede Türkiye'nin rekabet düzeyini yukarıya taşımaya katkısı olacağı açıktır.

Türkiye'nin ŞİÖ ile ilişkisi oldukça yeni olmasına karşın entegrasyon üyeleri ile birebir ilişkileri yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. ŞİÖ ile yaklaşmanın ekonomik, siyasi, kültürel açıdan faydalı olacağını savunan görüşlerin bir kısmı özellikle üye Türk Cumhuriyetlerle olan tarihi bağlantılara atıfta bulunmaktadır. Çin ve Hindistan gibi ekonomik açıdan büyüyen ülkelerin bulunduğu ŞİÖ ile Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmesi yeni pazarlar kazanmasına katkı sağlayacaktır (Sagbansua ve Can, 2011: 82). Bu nedenle ŞİÖ'nün AB'ye alternatif olup olamayacağı her geçen gün tartışılmaktadır.

Türkiye sıcak denizlere inmek ve tarihi yakınlığı bulunan Orta Asya devletleri ile arasında köprü oluşturması bakımında Kafkasya'ya nüfuz etmeye çalışmaktadır. Stratejik olarak mühim durumdaki bu bölge aynı zamanda Türkiye'nin doğu bölgelerinin güvenliği ve doğal yer altı kaynakları hususunda da önem teşkil etmektedir (Ayan,

2010:45). Bu durum ekonomik anlamda Türkiye'nin alternatiflerini arttırması açısından önemlidir.

ŞİÖ'nün kurulmasında temel aktör Çin'dir. Çin hızla büyüyen ekonomisiyle, 90'lara kadar, petrolde kendine yeten bir ülkeyken, günümüzde enerji ithali yapan bir ülkeye dönüşmüştür. Çin'de sanayileşme ve kentleşme hızla artarken ulusal kaynaklar yeterli olmamaya başlamıştır (Turan, 2010:45). Türkiye'nin jeopolitik konumu itibariyle enerji koridoru oluşturmakta oynayacağı etkin rol her iki ülke için fırsatlar barındırmaktadır.

Orta Asya ülkeleri için Çin güçlü bir pazar konumundadır. Bölgesel ilişkilerinde daha çok, kültürel ve tarihî bağları ön plana çıkararak Türkiye de olanakları çerçevesinde ikili ilişkileri kuvvetlendirmekte ve uluslararası platformda gücünü göstererek desteğini esirgememektedir (Kamalov, 2011: 66). Çin pazarının büyüklüğü ve gelişmekte olan ilişkiler Türkiye için yeni pazar fırsatları yaratmaktadır. Ayrıca Çin'in teknolojik hazırlık ve inovasyon bileşenlerinde Türkiye'nin gerisinde olması Türkiye'ye bu ülkeye yatırım yapmak kapsamında fırsat alanları yaratmaktadır.

Rusya ile 2000'ler boyunca hızla gelişen siyasal ve ekonomik ilişkiler "çok boyutlu güçlendirilmiş ortaklık" çerçevesinde şekillenmeye devam etmektedir. Rusya, enerji alanında halen Türkiye'nin en büyük tedarikçisi olmaya devam ederken 2010'da karşılıklı olarak kaldırılan vizeler, yılda iki kez biri Türkiye'de, biri Rusya'da olmak üzere devlet/hükümet başkanları ve ilgili bakanların katılımıyla düzenli olarak toplanan üst düzey işbirliği konseyi toplantıları ve Türkiye'nin ilk nükleer santralinin ihalesinin bir Rus devlet şirketine verilmesi gibi gelişmeler Türkiye-Rusya ilişkilerinde geline noktayı simgelemektedir (Erşen, 2013:17). Her ne kadar 2015 yılında yaşanan uçak düşürme krizi ile Türk-Rus ilişkileri bir duraksama yaşamış olsa da gelinen noktada ilişkiler hızla eski seviyesine gelmektedir. Zengin kaynakları ile dünyanın en büyük 11. ekonomisi olan Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi Türkiye'nin rekabet düzeyini yukarıya çekmeye katkı sağlayacaktır ve Rusya birçok mal ve hizmette Türkiye açısından önemli bir pazar konumundadır.

1992 yılından beri Kırgızistan'nın kalkınması için Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) aracılığıyla, ülkeye toplam 50 Milyon dolar tutarında destek verilmiştir. Türkiye'nin Kırgızistan'a olan desteği sadece ekonomik alandaki yardımlarla sınırlı değildir. 2004 yılından bugüne kadar ticaretten sağlığa, eğitimden sosyal ve kültürel hayata kadar pek çok alanda işbirliği programları geliştirmiş, resmi anlamda kalkınmasına yardımcı olunmuştur. Bu bakımdan toplam destek tutarı olarak 729 Milyon dolarlık bir yardım yapılmıştır (Çavuşoğlu, 2014: 94). Çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 300 civarında Türk sermayeli firma, 304 Milyon dolarlık sermayeleri ile Kırgız ekonomisine büyük katkı vermekte olup, sayıları 5.000'i aşan Kırgız vatandaşına istihdam sağlamaktadır. Öte yandan, ülkemizde 2015 yılsonu itibariyle 163 Kırgız sermayesine sahip şirket faaliyet göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2017e). Verilerde görüldüğü üzere, Kırgızistan'da halen yolsuzluk, enflasyon gibi problemler devam etmekle birlikte son dönemde makro ekonomik çevrede kayda değer bir iyileşme söz konusudur. Bileşenler incelendiğinde, ülkenin etkin iş gücü piyasası, makro ekonomik çevredeki iyileşmeler Türkiye için yatırım fırsatları barındırmaktadır.

Kazakistan'daki makro ekonomik gelişmeler ve kurumsal yapıdaki iyileşmeler bu ülkeyi Türkiye açısından cazip hale getirmektedir. Kazakistan'da faaliyet gösteren yaklaşık 100 yatırımcı Türk firmasının gıda, petrol, ilaç-kimya sanayi, inşaat, otelcilik, sağlık ve savunma sanayi alanlarında yoğunlaşan yatırımlarının toplam tutarı 2 Milyar dolar seviyesindedir. Türkiye, Kazakistan'da enerji dışı sektörlerdeki yatırımların büyüklüğü açısından 4. sırada yer almaktadır. Kazakistan'da 15 binden fazla kişiye istihdam sağlayan kayıtlı 600'ün üzerinde Türk sermayeli işletme faaliyet göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017c). Büyük, sermaye yoğun enerji projelerinin yanı sıra altın ve diğer yabancı finansmanlı yatırımların Kazak ekonomisini köklü şekilde dönüştürmesi ve hükümet gelirlerini artırması öngörülmektedir (Tusiad, 1998: 193).

Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan Türkiye ile kültürel ve tarihi bağlara sahip, rekabet düzeyleri değerlendirmesinde Türkiye'nin gerisinde olan ülkelerdir. Gelişmekte olan bu ülkeler Türkiye için teknoloji ve altyapı yatırımları, yeni iş alanları, işgücünün etkinleştirilmesi gibi alanlarda büyük fırsatlar barındırmaktadırlar.

8. Sonuç ve Öneriler

Çeşitli finans kuruluşlarınca yapılan projeksiyonlara göre 2050 yılında dünya gayri safi hasılasının yüzde 60'ı Asya'dan gelecek, bunun yüzde 50'sini Çin ve Hindistan oluşturacak, Çin dünyanın birinci, Hindistan da üçüncü büyük ekonomisi olacaktır (PwcEconomics,2013:2). Bu projeksiyonlara göre Türkiye'nin de 2050 yılında dünyanın en büyük 12. ekonomi olması beklenmekte olup, ŞİÖ üyesi ülkeler ve Türkiye'nin karşılıklı olarak rekabet

düzeylerini yukarıya çekecek güce sahip oldukları aşikardır.

Bu çalışmada, Türkiye için önem arz eden bölgesel entegrasyonlardan biri olan ŞİÖ üyesi ülkeler ile Türkiye'nin rekabet düzeyleri detaylı olarak analiz edilmiştir. Çalışmaya konu ülkelerin rekabet düzeyleri karşılaştırılarak zayıf ve güçlü oldukları alanlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan analiz ve karşılaştırmalar ŞİÖ üyesi ülkelerin Türkiye için çeşitli fırsatlar barındırdığını göstermektedir.

Türkiye, izlenecek tutarlı politikalarla, alt yapı yatırımlarını hızlandırdığı, enflasyon ve işsizliği tek rakamlı seviyelere düşürdüğü, iş gücü piyasalarını verimli hale getirebildiği ve yabancı sermaye yatırımlarına olan bağımlılığı azalttığı takdirde rekabet düzeyini hızla arttıracaktır. Bu açıdan ŞİÖ üyeleri ile geliştirilecek olumlu ilişkiler bu alanlardaki rekabet düzeyini arttırıcı etkiye sahip olacaktır. Bu bağlamda, orta ve uzun vadede rekabet düzeyini geliştirmek üzere;

- Çin ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımlar atılması,
- ŞİÖ'de yer alan İslam ülkeleri ve Türk Cumhuriyetler ile dostluk ilişkilerin devam ettirilmesi ve ekonomik faaliyetleri canlandırıcı planlamaların yapılması,
- Rusya ile enerji, alt yapı başta olmak üzere pek çok alanda iş birliklerinin geliştirilmesi,
- Jeopolitik önemin avantajlarından faydalanacak şekilde çok yönlü politikaların geliştirilmesi,
- ŞİÖ üyesi ülkelerin pazar fırsatlarının ve dış ticaret potansiyellerinin stratejik olarak belirlenmesi,
- Türkiye'nin emek piyasalarının etkinliğini geliştirmek üzere harekete geçmesi,
- Her bir ülke ile fırsatlar bağlamında ayrıntılı çalışma yapılması ve Türkiye açısından fırsatların tanımlanması faydalı olacaktır.

Bu çalışmada, rekabet düzeyini etkileyen temel bileşenlerde ŞİÖ üyesi ülkeler ile Türkiye'nin verileri analiz edilmiş, karşılaştırılmış ve karşılıklı fırsatlar derlenmiştir. Çalışmanın sonraki aşamalarında her bir bileşenin alt bileşenleri ile birlikte detaylı analiz edilmesi ve bunların her birine özel stratejiler geliştirilmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- AYAN, E. (2010), "Avrasya'da Değişen Dengeler Üzerinde Oynanan Küresel Oyunlar", ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,1(1):45
- BÜTÇE VE MALİ KONTROL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2017), Temel Ekonomik Büyüklükler, <http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2017.html>, (18.05.2017).
- ÇAVUŞOĞLU, M. (2014), 2015 Yılına Girerken Dış Politikamız. T.C. Dışişleri Bakanlığı: 2015 Mali Yılı Bütçe Tasarısı Görüşmesinin TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık
- ÇİN EKONOMİSİ (2017),<http://www.ekonomiuzmani.com/haberler/cin-ekonomisi/>, (20.05.2017).
- ÇOĞAL, N. (2015), Çok Kutuplu Dünya Projesi: Şanghay İşbirliği Örgütü, <http://nejatcogal.com/2015/06/09/cok-kutuplu-dunya-projesi-sangayisbirligiorgutu>, (18.03.2017).
- DAERDORF, A.V. (2008), "Dünya Ekonomisi ve Dünya Ticaret Sistemi Nereye Gidiyor?", Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, 3(1-2):10.
- ERKAN, C.(1995), "Ulusal Rekabet Üstünlüklerinin Belirleyenler", Celal Bayar Üniversitesi: İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 1(1):55
- ERŞEN, E.(2013), "Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi Ve Şanghay İşbirliği Örgütü", Ortadoğu Analiz Dergisi, 5(52):17

- GÖKMENOĞLU, S.M., AKAL, M., ALTUNIŞIK, R. (2012), "Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler", *Rekabet Dergisi*, 13(3):26
- GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI (2015), *Küresel Rekabetçilik Raporu 2014-2015*. <http://risk.gtb.gov.tr/data/52c58a61487c8eca94a7c696/K%C3%BCresel%20Rekabet%C3%A7ilik%20Endeksi%20Raporu%202014-2015.pdf>, (10.04.2017).
- HABER7 (2014), JCR'dan Rusya'ya Not İndirimi, <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/1257119-jcrdan-rusya-ya-not-indirimi>, (20.05.2017).
- KAMALOV, İ. (2011), *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*, (Ed. Yılmaz, M.), Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Yayın No: 2
- KARTAL, B., SOFYALIOĞLU, Ç. (2011), "Türkiye'deki Gençliğin Şanghay İşbirliği Örgütüne Yönelik Tutumuna Pazarlama Perspektifiyle Bakış", *International Conference On Eurasian Economics*, 17-18 Eylül 2013, St Petersburg, Rusya
- KARLUK, R. (2003), *Uluslararası ekonomi: Teori ve Politika*, Beta Yayınları, İstanbul
- OĞAN, G. (2011), "Üye Devletlerin Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü", *Stratejik Analiz Dergisi*, 91:57.
- OVALI, S. (2014). "Küresel Rekabet Gücü Açısından Türkiye'nin Konumu Üzerine Bir Değerlendirme", *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 7(13): 20.
- ÖZDAŞLI, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6):109.
- PWC ECONOMICS (2013), *World in 2050 The BRICs and Beyond: Prospects, Challenges and Opportunities*, http://www.pwc.com/en_GX/gx/world-2050/assets/pwc-world-in-2050report-january-2013.pdf, sayfa 2, (10.05.2017).
- SAGBANSUA, L., CAN, N. (2011). *Shanghai Cooperation Organization, Turkic Republics and Turkey: Economic and Business Dimensions*. *Canadian Social Science*, 7(2):82.
- TURAN, A. (2010), "Hazar Havzasında Enerji Diplomasisi", *Bilge Strateji Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2):45.
- TUSİAD (1998), *Türkiye'de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru*, <http://www.tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1839-turkiyede-yeni-bir-ekonomik-ve-ticari-diplomasi-stratejisine-dogru>, (18.03.2017).
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017a), *Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü*, <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa>, (20.05.2017).
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017b), *Rusya Federasyonu'nun Ekonomisi*, <http://www.mfa.gov.tr/rusya-ekonomisi.tr.mfa>, (20.05.2017).
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017c), *Kazakistan'ın Ekonomisi*, <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa>, (20.05.2017).
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017d), *Tacikistan'ın Ekonomisi*, <http://www.mfa.gov.tr/tacikistan-ekonomisi.tr.mfa>, (01.06.2017).
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017e), *Kırgızistan'ın Ekonomisi*, <http://www.mfa.gov.tr/kirgizistan-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>, (20.05.2017).
- ULENGİN, F., ÖNSEL, Ş., KARAATA, S., AKTAŞ, E., KABAK, Ö. (2010). *Türkiye'nin Küresel Rekabet Düzeyi: Dünya Ekonomik Forumu Küresel Rekabet Raporuna Göre Bir Değerlendirme*. İstanbul: Ref-Sedefed, No:1
- WEF (2013), "The Global Competitiveness Report 2013-2014" Full Data Edition. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>, (20.04.2017)
- WEF (2015), "The Global Competitiveness Report 2015-2016" Full Data Edition. World Economic Forum. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016>, (15.04.2017)
- WEF (2016), "The Global Competitiveness Report 2016-2017" Full Data Edition. World Economic Forum. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2016-2017>, (03.06.2017)
- YENER, C. (2013), "Küresel Düzende Yeni Arayışlar: Şangay İş Birliği Örgütü ve Türkiye", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*, 46(13):71